

Világörökség – a föld alatt

DOBOS KLÁRA

Perkupa és Szalonna között megállunk. Így beszéltek meg a madarással, aki sokadik éve szervez vonuláskutató gyűrűzótábor a Bódva mellett. A sátrat a folyó túloldalán csak sejteni lehet. A kiáltás patakok úszik. Talán egy kis pisztráng hozza „postaforultával” a választ: menjetek a szalonnai hídhoz... Ott aztán néhány szó a madarakról – még nem kezdődött igazán a vonulás... És egy időpont: – Tudod, hogy szeptember 13-án lesz a hivatalos világörökségé nyilvánítás? Az Aggteleki- és Szlovák-karszt barlangvilága néhány hónapja már a világörökség része. De a hivatalos átadás egy kissé elhúzódott. S hogy mennyivel lettünk gazdagabbak?...

„Ha a haszonzerzés volna az Aggteleki Nemzeti Park elsődleges célja, úgy valószínűleg sűrűségeket tennék T. úr (és a tömegturizmus?) (köz)üzés igényeinek. Viaszpanoptikumot létesítenék a Baradla-barlangban, amolyan látványos, Tussaud-szintű műveszi megformálású szobrokkal”. Fűtülő barlangvasút roghatna végig a Hosszútúra útvonalán a viaszszobrok között (a Viasz-úton), üvegkalitkás lift vinne fel a színes karácsonyfaikkal feldíszített Csillagvizsgáló csücskára, az Oriások-teremben pedig Vangelis zenéjére Batman ereszkedne alá a villanymotor segítségével lassan elforduló Pisai ferde torony tetejéről, és Világörökség-emblémával díszített mézeskalács denevéreket szórna a tűzijátékot okádó Sárkányfétől extázisba jött turisták tömegei közé... De az egyetlen magyar természeti világörökség védelme, megőrzése egyelőre még jóval olcsóbb, mint szórakoztató központtá alakítása. Vagy ez nem csupán pénz kérdése?”

Lerner János, az Aggteleki Nemzeti Park igazgatóhelyettese egy régebbi írás kapcsán levélváltásba keveredett egyik olvasónkkal. Eddig még nem jelent válaszelevení olvashatók ezek a sorok... A turisták érdekeit előtérbe helyező levélről biztosan nem tudja azt, hogy a legtöbb természeti világörökség nem látogatható. A zavaratlanság kifejezetten előny ebből a szempontból. Az Aggteleki Nemzeti Parknál más a helyzet. Nem lehet könnyű feladat megtalálni az egyensúlyt az idegenforgalom és a védelem lehetőségei között. Felő, hogy már csak a cím miatt is önlelnek majd ide az emberek, szállodák épülnek...

Am egyelőre nem kell felteni a barlangokat, hiszen ezek kezelője a nemzeti park. Nekik pedig be kell tartaniuk a természetvédelmi előírásokat, és itt az idegenforgalom „irányítása” a természetvédelmi szakemberek kezében van. Tehát nincs kiadva „gebinbe”, nincsenek olyan vállalkozók,

akik csak a pénzszerzést tartják szem előtt. Kivételek sajnos akadnak: például ott van Aggteleken a bazársor. A terület a nemzeti park kezeletében van, a bazársor viszont az önkormányzathoz tartozik. Teljesen kiesett a természetvédelem kontrollja alól. Így ha valaki megérkezik a világörökségbe, kis műanyag csecebecsüket, giccses dolgokat lát a bazársoron, vattacukrot vehet, és a kukáig már nem megy el...

A barlangok látogatottságát minden évben mérik. Evente 150-200 ezer ember jön ide. A barlang elbírja ezt, elbírná a kétszeresét is – egy évre vetítve. De ha a „csúcsszezont”, a nyarat nézzük, már nem optimális a helyzet. Viszont a szakemberek döntik el, mikorra fogadnak csoportot, hogyan korlátozzák a létszámot. Elképzelhető, ha ezt kiadná vállalkozásba, akkor előbb-utóbb nagy károk keletkeznek a barlangban...

De felmerül a kérdés: tényleg megmarad-e a szakemberek kezében? Hiszen itt van a Dicsőgyőri vár példája. Úgy tűnik, „lemond” róla a kincstár, és bárkinél eladhatják, aki bírni tehet ott... Vannak ilyen hangok a természetvédelmi területén is... És Lerner János nem oszlatja el ezt a kételyt, sőt, megerősíti.

– En csak reménykedni tudok, hogy így maradjon. Erre éppen a világörökség cím lehetne biztosított. Ez az egyetlen természeti világörökség itt Közép-Európában. Kár lenne a rossz lépésért... De tény, én is hallottam ilyesmirt.

Cseppkőomlás?

Talán, ha eladnák, több barlangi hangverseny lenne. Ennek sokan örülnének. Csak hogy figyelembe kell venni azt is, mennyire zavarja egy koncert a barlang nyugalmát. Mostanában 5-6 koncert van itt évente. Ezek sűrűsége már károsan hatna a barlangi élővilágra, a mikroklímára. Az igazgatóhelyettes érdekes példát hoz fel:

– Egy eldobott papírsebkendő nem bomlik le a barlangban, hanem káros baktérium, gombák szaporodását indítja el. Jelenleg előkészítés alatt van a barlang egy részének gyogybarlanggá nyilvánítása, a mikroklímaváltozás az egészet megüthethetné... Egy koncert alatt nem tudunk olyan ellenőrzést biztosítani, mint egy tőrán. Előfordulhat, hogy ezer-ezeröttszáz ember is részt vesz egy hangversenyben...

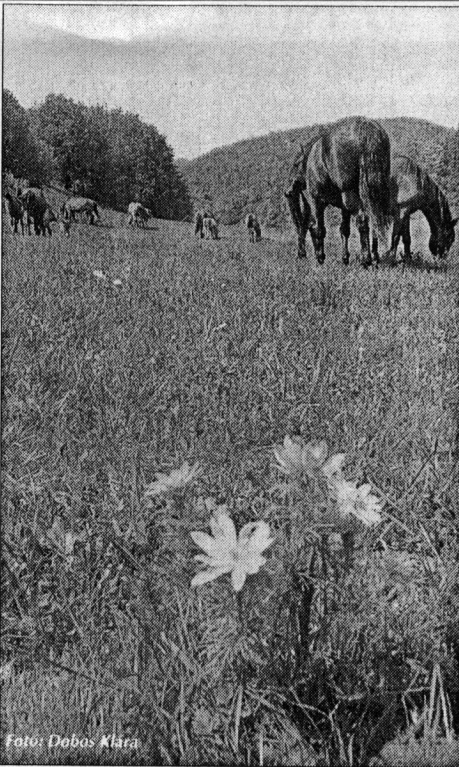

Foto: Dobos Klára

Aztán meg Jerikó falai is leomlottak... A cseppkővek, lehet, erősebbek, hiszen a természet „gyártotta” őket, de mégis. Mi lesz, ha? Nem tudjuk, milyen hatással vannak a cseppkőre a különböző decibellek. De azt tudni kell, hogy a képződmények romlásában korábban jelentős szerepet játszottak a földrengések. Nagyon nehéz felmérni, melyik az a cseppkő, amelyik esetleg 3 decibellel erősebb zenénél le fog szakadni. Nagy valószínűséggel a cseppkővek számára hasznos egy koncert sem hoz...

De tegyük egy lógarást: a hucul ménes sem használja a területet. Viszont az élményt, hogy hallják a zenét, lássák a ménest, nem szabad elvenni az emberektől. De ennek nem is áll fenn a veszélye – nyugtat meg Szvoboda László, a nemzeti park másik igazgatóhelyettese. Aztán a másik kérdésben is megnyugtat, miszerint nem legelnek igazán értékes területeket az állatok, a környékbeli víznyelőkbe pedig nem jutnak be a szennyvíz. Így a barlang sem károsodhat.

A ménest egyébként 1988-ban állami törzstenyésztéssel nyilvánították. És a génmegőrzés is lényeges feladat. A lovakat az igazgatóhelyettes szerint el kell bírnia a parknak...

Kicsik és nagyok

Szlovákia – mint az UNESCO világörökség egyezményének egyik aláírója – először a Tatrai Nemzeti Parkkal „nevezett” a világörökségek közé. Ez a kudarctól azonban kezelési hiányosságok miatt kideresztette a Szlovák-karszt barlangvilágát ajánlották. De nem egyedül. Előtte megkeresték az Aggteleki Nemzeti Park vezetőjét, hogy közös pályázatot nyújtsanak be az Aggteleki és Szlovák-karszt barlangvilága világörökségi elfogadtatására. Eleinte senki nem reménykedett...

Aggtelekkel együtt fogadták el például a Karlsbad-barlangot világörökségnek, ami mellett a miénk mondhatni eltörpül. Ha ezt vesszük összehasonlítási alappal, akkor valóban meglepő a pályázat sikere. Csak hogy éppen az a lényeg, hogy nem egy barlanggal, hanem a terület barlangjaival pályáztak. És a szakember szerint ilyen változó genetikájú, ennyire változó formakincsű rendszer együtt sem máshol nincs a világon. Olyan, mint a Baradla, számos helyen van, sokkal nagyobbak, sokkal szebb formakincsekkel. De például olyan nincs, amelyik egy 25 kilométeres szakaszon belül ilyen sűrűségű cseppkőképződményeket tartalmaz, és ennek a szakasznak van turisták által járható része is. Bizonyára fontos szempont lehetett az elfogadásnál az is, hogy a felszín magyar és szlovák oldalon egyaránt védett terület.

Közös közügy

A szlovák természetvédelmi terület irányítója, Nikolas Rozloznsnyik jól beszéli nyelvünket. Valószínűleg ez is hozzájárul a jó együttműködéshez.

– A két ország viszonya elsősorban nem tőlünk függ – mondta az igazgató. – Viszont az Aggteleki Nemzeti Park és köztünk soha nem volt gond. Ismerjük egymást régről. Dolgoztunk együtt sokszor, csináltunk térképeket közösen. A nagypolitikai nem befolyásolta ezt az ügyet. De miért is tette volna?!

A két területen párhuzamosan készültek a „világörökségi” tervek, de a megbeszélésekkel kölcsönösen mindkét fél részt vett. A szlovákok négy barlanggal „szálltak be”: a domicai, a gombaszögi, a jázói és az ochtinai képződményekkel.

– Néha kicsit nehézkes a folyamatos együttműködés, mert nálunk egészen más a természetvédelmi rendszer felépítése. A világörökség kez-

elője a barlangintézet, de hozzájuk csak az idegenforgalmi barlangok tartoznak. A világörökség többi részéért a szlovák tájvédelmi körzet egyik szakembere a felelős. A miénk a felszín.

„Felszínes” dolgok

Igen, a barlangok csodaszépek. Kezdetben irodalmi(askodó) leírásba a formákról, színekről, hangulatról, csak hogy nagyjaink ezt már megtették. Megírták, megfestették, megénekeltek... De mintha valami mégis hiányozna. Mintha valamiről elfeledkezünk. Az a kis, sárga virágú növényke, ott a karsztban. Amely másutt nincs a világon. A tornai vértó. És a bioszféra rezervátum többi kincse, a felszíni értékek. Miért mindig csak a barlangok?!

Na jó, elfogadható a szakember válasza, hiszen igazán van a felszín soha az életben nem lesz világörökség. Tény, a világon száz más ennél jóval költőibb értékekkel rendelkező nemzeti park van. És az is rangot jelez, hogy a nemzeti park címet megkapta a terület. Csak hogy a felszíni kezeléssel gondok vannak. Amíg fákat lehet kivágni anélkül, hogy ennek bármiféle következménye lenne... Ez persze összefügg azzal, hogy az ország egyik legelmaradottabb térségéről van szó. És ha az emberek futni akarnak télen, pénzük pedig nincs, akkor nyilvánvaló, hogy kivágják a fákat. Nem érdekli őket, hogy nemzeti parkot pusztítják...

És akkor még nem is beszélünk – akár szlovák oldalon – a művelés alatt álló vagy már elhagyott bányák látványáról...

– Annak idején, amikor az UNESCO szakértője kijött a területre, bizony „politikusként” kellett lenniük. Először azokba a barlangokba vittük be a szakértőt, ahol a felszín is rendezett. Utolsóként mentünk az esztramos Rákóczi-barlangba, ahol működő bánya van. De a szakértőt ez akkor már egyáltalán nem érdekelte, elvarázsolta, hogy itt most a föld alatti világ újabb csodáit láthatja – mondja az igazgatóhelyettes.

„Restelli” a bányákat a szlovák tájvédelmi körzet vezetője is, de hát nem tudnak mit tenni. A termelést ők nem állíthatják le.

Cseppkőomlás!

Az Esztramos-hegy ugyan nem része a nemzeti parknak. Viszont ott is vannak csodálatos dolgok. Ha felmegy az ember az orromra, akkor a legkülönfélébb kővirágoktól távlatából szemlélheti a kibelezett hegyet. Mi tagadás, összeszorul az ember szíve. De ez megint a felszín, tudom...

A bányavállalat azonban tönkrement, a csőd szélén áll, leállították a termelést, az áramot kikapcsolták. És a barlangok egyébként is a nemzeti park részét képezik. Magyarországon ugyan törvény védi a barlangokat: ha valahol találnak egyet, az azonnal védett, ott nem fejtőthető tovább a hegy. Itt is be kellett volna fejezni a robbantásos bányaművelést. Sajnos, ezzel késlekedtek, így a Földvári-barlangban nagyon sok cseppkőformára akadnak a kővek baratai. Ezek aztán meg-megjelennek az ásványbörzék értékes darabjaiként.

– Ez az a helyzet, amikor a természetvédelem és a gazdasági érdek nem találkozik – mondja Lerner János. Aztán – kiderül – ugyanarra gondolunk: többnyire soha nem találkozik...

A Holcén Természetvédelmi Egyesület annak idején próbálkozott a bánya reaktivációjával próbálkozott. Valami látszik, de hát nem lehet egy hegyet újra összehordani.

– Kérdés az, kell-e egyáltalán – veti fel az igazgatóhelyettes, majd meg is magyarázza. – Ott például remek bányaművelő lehetne berendezni. Reaktiválni úgysem tudjuk, hiszen a hegy tétele teljesen le lett vágva. Persze, vidámparkot nem kell a világörökségből csinálni, de ott a meglévő síneket futhatna kisvonat, tényleg lehetne idegenforgalmi látványosság. Gyönyörű a kilátás a Bódva-völgyére...

Robanó turisták

Ezentúl tehát az országos természetvédelmi hivatal odafigyelésén kívül nemzetközi szinten is fokozottan ellenőrzik a terület kezelését. Mert a világörökségeknél így szokás. Illetve a veszélyeztetett világörökségek miatt van még nagy szükség a támogatásukra. Amikor valamilyen módon megbomlik az egyensúly akár természeti, akár kulturális világörökségnél – például ott van a mostari híd, vagy a Yellowstone nemzeti park, ahol valószínű a túlzott látogatottság, illetve az erdőtüzek okozták a gondot – ilyen esetekben, ha az adott országnak nincs elegendő pénze, és az UNESCO lát esélyt az eredeti állapot visszaállítására, akkor anyagilag is segítséget nyújthat.

De a megelőzésben segíthetnek a turisták is. Mindössze csak le kellene szokni a „rohanó turizmusról”. A csoportok elarasztnak a völgyet, nem igazán tájékozódik arról, mit lehet a területen csinálni. Mert ha valaki másfél órát tölt el valahol, akkor igyekszik az alatt az idő alatt „kiszarolni” a környezetet. Jön, megnézi a barlangot, megeszi a fagyaltját, és megy tovább, körül sem néz, még a szemetest sem mindig látja meg.

